

**MAKROEKONOMICKÉ POROVNANIE ŠTÁTOV SNŠ
PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA – UKRAJINA A KAZACHSTAN¹**

Ing. Leonid Raneta, PhD. – Mgr. Aisulu Kozhabayeva

ABSTRAKT

Táto práca sa zaoberá analýzou vybraných makroekonomických ukazovateľov Ukrajiny a Kazachstanu, autori sa snažili identifikovať podobnosti a odlišnosti ich vývoja. Kazachstan a Ukrajina sú druhou resp. treťou najväčšou ekonomikou Spoločenstva nezávislých štátov, nemajú spoločné hranice, ale majú niekoľko spoločných ekonomických vlastností. Oba tieto štáty sú významnými obchodnými partnermi Ruska a majú niektoré podobné charakteristiky zahraničnej politiky a ekonomických prostredí.

Kľúčové slová: makroekonomické porovnanie, hospodársky rozvoj, makroekonomické ukazovatele, Ukrajina, Kazachstan

ABSTRACT

In this paper authors analyze the economies of Ukraine and Kazakhstan in terms of macroeconomic indicators in order to identify similarities and differences of their development. Kazakhstan and Ukraine are the second and third largest economies respectively of the Community of Independent States; they have no common borders, but have some common characteristics. Both states are important trading partners of Russia and have a few similarities in foreign policy and economic environments.

Key words: macroeconomic comparison, economic development, macroeconomic indicators, Ukraine, Kazakhstan

JEL: E20, E01, F41

ÚVOD

Po roku 2008 svetová finančná a ekonomická kríza odhalila slabé stránky väčšiny štátov Spoločenstva nezávislých štátov (ďalej SNŠ). V štátoch SNŠ, ako je napríklad Ruská federácia, Ukrajina² a Kazachstan sa intenzifikovala diskusia ohľadom závislosti týchto štátov od úzkej nomenklatúry exportných položiek. Táto skutočnosť sa veľmi ostro prejavila počas krízového roku 2009, keď podstatne poklesol dopyt a ceny hlavných exportných položiek týchto štátov: energetické suroviny (Rusko a Kazachstan) a hutnícke výrobky (Ukrajina).

V štátoch SNŠ sa do popredia vnútornej a zahraničnej politiky dostávali otázky ekonomickej modernizácie. Zároveň vedecká komunita pozorovala ďalší stabilný trend: v oblasti zahraničnej politiky – trend hlbšej integrácie niektorých členských štátov SNŠ (vytváranie colnej únie a jednotného ekonomického priestoru). Kazachstan a Ukrajina sa v tomto smere odlišujú, pretože si zvolili odlišné koncepcie pre vlastné integračné postupy. Pozíciu Ukrajiny môžeme charakterizovať ako hlavný brzdiaci faktor integrácie v rámci SNŠ, a naopak Kazachstan bol prvým iniciátorom myšlienky integrácie v postsovietskom priestore s cieľom vytvoriť Eurázijský zväz. Dichotómiu procesov integrácie a modernizácie na jednej

¹ Príspevok bol spracovaný za finančnej podpory z grantu pre mladých vedeckých pracovníkov Ekonomickej univerzity Č. 2319214.

² Ukrajina nie je oficiálnym štátom Spoločenstva nezávislých štátov, len jeho účastníkom.

strane potvrdzujú výroky kľúčových politikov Ruska³, Kazachstanu a Bieloruska, na strane druhej ju potvrdzuje aj historická skúsenosť veľkých zmien ruskej civilizácie. V tejto súvislosti je zaujímavé porovnať vývoj dvoch kľúčových krajín SNS (okrem Ruska), ktoré majú veľa spoločných charakteristík, ale zároveň odlišné algoritmické prístupy k procesom integrácie.

Kazachstan a Ukrajina sú podľa veľkosti hrubého domáceho produktu⁴ druhým a tretím štátom v rámci SNS, napriek tomu, že tieto štáty nemajú spoločné hranice – majú niekoľko spoločných charakteristických čít.

Spoločné charakteristiky môžeme rozdeliť do dvoch oblastí – spojené s vnútorným ekonomickým prostredím a medzinárodným ekonomickým prostredím.

Z pohľadu medzinárodného prostredia sa Ukrajina a Kazachstan nachádzajú na civilizačných hraniciach, s čím je spojený aj taký faktor medzinárodného prostredia ako hlavní partneri zahraničnoobchodnej činnosti. V prípade Ukrajiny sú to EÚ a Rusko, v prípade Kazachstanu je to Čína a Rusko. Vzhľadom na význam (pre rast blahobytu a úspešnosti modernizácie) a objektívnosť integračných tendencií – na príklade týchto dvoch subjektov vidíme dve odlišné a protirečiace stratégie. Na jednej strane, Kazachstan, ktorý bol od začiatku 90. rokov jedným z hlavných iniciátorov integračných procesov v rámci SNS (v čase, keď sa prevažne uvažovalo iba o dezintegrácii). Na druhej strane máme Ukrajinu, ktorá tradične bola jedným z hlavných brzdiacich síl integrácie a na rozdiel od Kazachstanu sa snažila za každú cenu o západnú integráciu (niekedy dokonca napriek priamym ekonomickým stratám).

Vnútorné prostredie týchto subjektov je podobné tým, že v ich ekonomikách sú prítomné disproporcie tvorby ekonomického rastu, ktorý je ťahaný odvetviami výroby s nízkou pridanou hodnotou (palívovo-energetický komplex v Kazachstane a hutníctvo na Ukrajine).

Cieľom tejto práce je analýza dvoch ekonomík z pohľadu vybraných makroekonomických ukazovateľov, s cieľom zistiť podobnosti a odlišnosti ich vývoja, v kontexte rôznych algoritmických integračných postupov.

1 Makroekonomická analýza

Začiatkom 90. rokov v dôsledku niektorých objektívnych faktorov Kazachstan a Ukrajina, dosahovali porovnateľné parametre hospodárskeho vývoja. Podľa absolútnej úrovne HDP v bežných cenách sa Kazachstan v roku 2009 vyrovnal Ukrajine, napriek tomu, že ešte v roku 1992 Ukrajina mala takmer trojnásobne vyšší HDP. Ukrajina disponovala trojnásobne väčšou ekonomikou aj počas existencie ZSSR, túto skutočnosť potvrdzujú aj údaje Goskomstatu ZSSR o základnom výrobnom kapitáli, podľa ktorých mala Ukrajina v tomto parametri trojnásobný nárast oproti KSSR⁵ (Ukrajina 304 miliárd rubľov, Kazachstan 103 miliárd rubľov). V tom čase bola Ukrajina výrazne rozvinutejšou súčasťou ZSSR. Preto mala na začiatku 90. rokov nezávislá Ukrajina v absolútnom vyjadrení vyšší HDP než Kazachstan (graf 1).

Všeobecne môžeme konštatovať, že v čase rozpadu ZSSR bola Ukrajina na vyššom stupni ekonomického rozvoja (graf 1), a to nielen z pohľadu priemyselnej výroby s vysokou mierou pridanej hodnoty⁶, ale aj infraštruktúry a zároveň disponovala rozvinutým poľnohospodárskym sektorom, naopak, na začiatku 90. rokov bol Kazachstan menej

³ PUTIN, V. (2010): Plädoyer für Wirtschaftsgemeinschaft Von Lissabon bis Wladiwostok.

⁴ V prepočte podľa oficiálneho kurzu v roku 2011 Ukrajina – 165 mld. USD, Kazachstan – 178 mld. USD.

⁵ Kazašská sovietska socialistická republika.

⁶ Štatistický úrad Ukrajiny. (2011): Údaje o priemernej mesačnej mzde.

rozvinutým regiónom⁷, avšak disponoval veľkým potenciálom v oblasti ťažby nerastných surovín⁸, na ktorú bol aj prevažne zameraný v rámci zväzového ekonomického modelu.

Tab. 1: Hlavné makroekonomické ukazovatele Kazachstanu a Ukrajiny

		2006	2007	2008	2009	2010	2011
KAZACHSTAN	HDP v bežných cenách, USD	81,0	103,1	135,2	115,3	148,0	178,3
	HDP (PPP) v mld. USD	150,6	168,7	178,0	182,0	197,4	216,8
	HDP (PPP) p.c. v USD	9781	10840	11281	11235	12014	13001
	Celkový objem investícií (% HDP)	33,4	36,1	27,1	30,3	32,4	32,0
	Inflácia, spotrebiteľské ceny	8,4	18,8	9,5	6,2	7,8	7,4
	Celkové rozpočtové príjmy (% HDP)	27,5	29,3	27,9	22,1	23,9	28,5
	Hrubý verejný dlh	6,7	5,9	6,7	10,2	10,7	10,9
	Saldo platobnej bilancie (% HDP)	-2,5	-8,1	4,7	-3,5	2,0	7,6
	Nezamestnanosť	7,8	7,2	6,6	6,5	5,7	5,4
UKRAJINA	HDP v bežných cenách, USD	107,8	142,7	180,1	117,2	137,9	165,0
	HDP (PPP) v mld. USD	291,3	323,5	338,2	291,2	306,7	329,5
	HDP (PPP) p.c. v USD	6231	6961	7322	6335	6698	7233
	Celkový objem investícií (% HDP)	24,8	28,2	27,9	17,1	19,4	23,1
	Inflácia, spotrebiteľské ceny	11,6	16,6	22,3	12,3	9,1	4,6
	Celkové rozpočtové príjmy (% HDP)	43,2	41,8	44,3	42,3	42,8	42,5
	Hrubý verejný dlh	14,8	12,3	20,5	35,4	40,1	36,5
	Saldo platobnej bilancie (% HDP)	-1,5	-3,7	-7,1	-1,5	-2,2	-5,6
	Nezamestnanosť	6,810	6,35	6,363	8,843	8,097	7,856

Prameň: MEDZINÁRODNÝ MENOVÝ FOND. (2011): World Economic Outlook Database. [online.] Medzinárodný menový fond, 2011. [cit. 15.7.2012.] Dostupné na internete: <www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=28>.

Ukrajina a Kazachstan boli od svojho vzniku v 90. rokoch zaradené do skupiny tranzitívnych ekonomík, ktoré disponujú niekoľkými spoločnými charakteristikami⁹. Napríklad pri skúmaní ukazovateľa HDP na jedného obyvateľa, môžeme vidieť, že do roku 1994

⁷ Štatistický úrad Kazašskej republiky. (2011): Kazachstan v roku 2010. Štatistická ročenka.

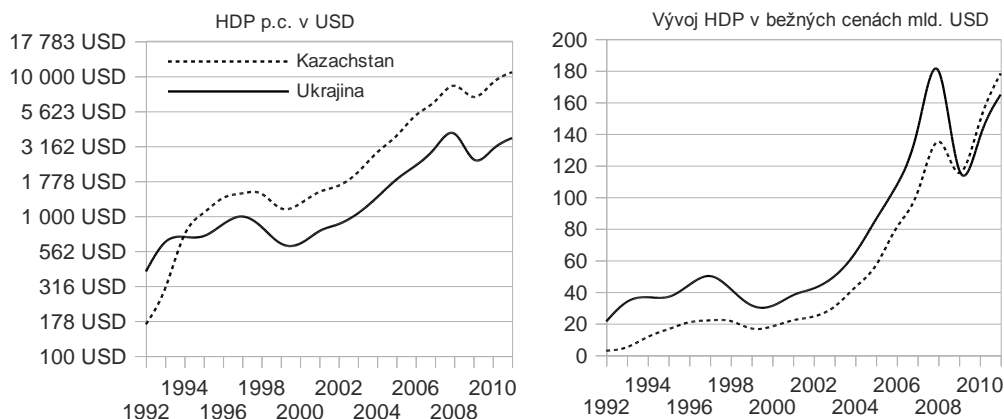
⁸ Tamže.

⁹ LIPKOVÁ, L. a kol. (2011): Medzinárodné hospodárske vzťahy, s. 77.

Kazachstan vykazoval podstatne menšie hodnoty ako Ukrajina (Kazachstan – 731 USD, Ukrajina – 711 USD v 1994, pozri graf 1), avšak po roku 1994 sa vývoj Kazachstanu značne zrýchlil a predbehol v tomto ukazovateli Ukrajinu. V roku 2011 kazašské HDP na jedného obyvateľa bolo trojnásobne vyššie než na Ukrajine. Prepočítaná lineárna regresia ukazuje na rozširujúce sa nožnice, čo svedčí o podstatne intenzívnejšom rozvoji Kazachstanu počas skúmaného obdobia.

V roku 2010 sa Kazachstanu podarilo predbehnúť Ukrajinu aj podľa absolútnej výšky HDP (podľa oficiálneho kurzu): Kazachstan – 148 mld. USD, kým v rovnakom čase Ukrajina dosahovala 137,9 mld. USD¹⁰. Na grafe 1 vidíme, že globálna ekonomická kríza z roku 2008 silnejšie ovplyvnila Ukrajinu, zatiaľ čo obnovenie rastu bolo v porovnaní s Kazachstanom menej dynamické.

Graf 1: Porovnanie HDP Ukrajiny a Kazachstanu

Poznámka: vľavo sú údaje HDP p.c. v prepočte cez paritu kúpnej sily (os Y je predstavená v logaritmickej postupnosti), vpravo absolútne hodnoty HDP v bežných cenách.

Prameň: MEDZINÁRODNÝ MENOVÝ FOND. (2011): World Economic Outlook Database. [online.] Medzinárodný menový fond, 2011. [cit. 15.7.2012.] Dostupné na internete: <www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=28>.

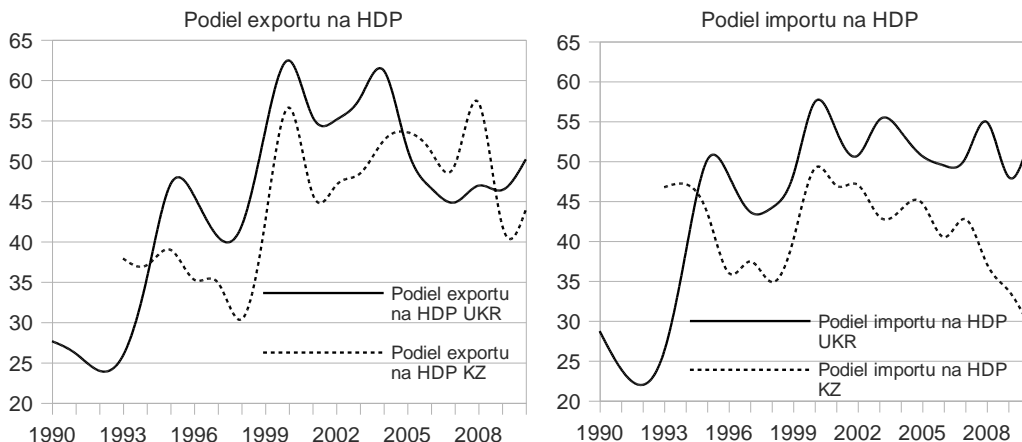
Analýza štruktúry ekonomiky oboch štátov poukazuje na určitú mieru podobnosti. V ukrajinskej a kazašskej ekonomike dominujú výrobky hutníckeho priemyslu, suroviny a paliva, čiže produkty s nízkou pridanou hodnotou, ktoré sú spoluzodpovedné za viac než 60 % exportu. V rámci štruktúry exportu Ukrajiny dominujú odvetvia, ktoré sa intenzívne rozvíjali v rozvinutých ekonomikách počas priemyselnej revolúcie 1880 – 1930, napríklad: hutníctvo, ťažba uhlia, chemický priemysel a ťažký priemysel. Táto štruktúra ekonomiky je veľmi zraniteľná, čo sa aj prejavilo v rokoch 2008 – 2009. Počas krízového roku 2009 Ukrajina zaznamenala 15 % zníženie HDP. Analogická štruktúra sa utvorila aj v exporte Kazachstanu, ktorému dominujú nerastné suroviny a neušľachtilé kovy¹¹. Podobne ako v prípade Ukrajiny je táto štruktúra ekonomiky veľmi zraniteľnou, čo sa prejavilo v krízovom roku 2009, v ktorom bolo registrované 40% zníženie exportu v oblasti nerastných surovín a neušľachtilých kovov. Pokles exportu dosiahol takmer 50 %.

¹⁰ MMF. (2011): World Economic Outlook Database.

¹¹ MELNIČUK, V. (2011): Ukrajina medzi oligarchijou a ľudstvom, s. 236.

Porovnanie Ukrajiny a Kazachstanu je možné aj z pohľadu medzinárodného obchodu. Vychádzajme z predpokladu, že zahraničný obchod je pre Kazachstan dôležitejší a zároveň je jeho podiel na HDP vyšší. Argumentácia takého predpokladu by spočívala v tom, že Kazachstan je významným exportérom nerastných surovín – čo spôsobuje vysoké objemy exportu. Naopak predpokladajme, že podiel importu na HDP Kazachstanu by mal byť vyšší ako na Ukrajine, pretože Kazachstan vyváža prevažne produkciu primárneho sektoru a potrebuje podstatný objem importu priemyselných a poľnohospodárskych tovarov, kým Ukrajina má lepšie rozvinutý priemysel a poľnohospodárstvo, čo by malo zabezpečovať lepšiu substitúciu exportu. Realita však tieto predpoklady nepotvrďuje. Porovnanie podielov exportu a importu na HDP (graf 2) preukazuje opačnú tendenciu – podiel importu na HDP je väčší na Ukrajine (nad 50 %), čo sa prejavuje v podobe dlhodobého pasívneho salda obchodnej bilancie. Podiel importu na HDP v Kazachstane má klesajúcu tendenciu z takmer 50 % v roku 1992 na úroveň 30 % v roku 2010. Porovnanie podielu exportu na HDP preukázal veľmi podobnú tendenciu – rastúci trend v 90. rokoch a stabilizácia na úrovni 45 – 50 % v roku 2010.

Graf 2: Porovnanie podielov importu a exportu na HDP (údaje v %)

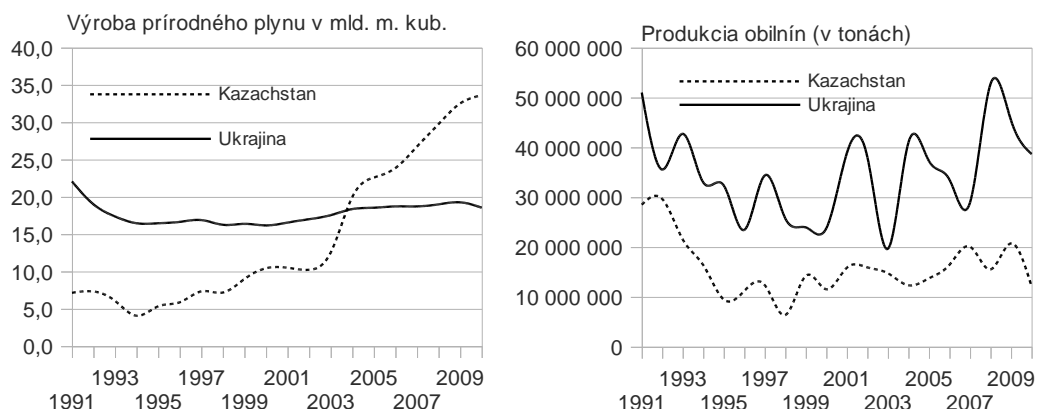

Prameň: MEDZINÁRODNÝ MENOVÝ FOND. 2011. World Economic Outlook Database. [online.] Medzinárodný menový fond, 2011. [cit. 15.7.2012.] Dostupné na internete: <www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=28>.

Vývoj poľnohospodárstva Ukrajiny poukazuje na jeden zaujímavý politicko-ekonomický paradox, ktorý spočíva v tom, že vysoko produktívne poľnohospodárske odvetvie bolo využité ako zámienka na iniciáciu nezávislosti. Rekordné úrody a vysoká miera produkcie poľnohospodárstva koncom 80. začiatku 90. rokov umožňovali politikom špekulovať na túto tému.¹² Avšak počas prvých rokov nezávislosti Ukrajiny začalo poľnohospodárstvo zlyhávať - v roku 1990 bola úroda 51 mil. ton pšenice, v roku 1991 bola úroda 38 mil. ton a koncom 90. rokov už len okolo 24 mil. ton, čo predstavuje dvojnásobné zníženie, napriek tomu, že výmera poľnohospodárskej pôdy zostala takmer na tej istej úrovni (14 mil. ha v roku 1990 oproti 13,1 mil. ha v 1999). Po 1999 roku sa uskutočnil volatilný rast produkcie obilnín, ktorý však iba v roku 2008 dosiahol úroveň roku 1991.

¹²Pred rozpadom ZSSR politici aktívne špekulovali o tom, že Ukrajina je „obilnicou“ Európy, a po oddelení od ZSSR komparatívna výhoda rozvinutého poľnohospodárskeho sektoru umožní Ukrajine stať sa „východným Francúzskom“.

Graf 3: Porovnanie Ukrajiny a Kazachstanu podľa produkcie obilnín a zemného plynu

Prameň: SVETOVÁ BANKA. (2011): World Development Indicators. [online]. Washington, 2012. [cit. 15.7.2012]. Dostupné na internete: <<http://databank.worldbank.org/ddp/home.do>>.

Kazachstan bol jednou z obilníc bývalého Sovietskeho zväzu a ešte dlhšiu tradíciu má v krajine pastierstvo. Rast poľnohospodárskej výroby v posledných rokoch prebiehal cestou znižovania osevných plôch a zvyšovaním výnosov. Zdá sa, že na zvýšené ceny poľnohospodárskej produkcie, najmä v roku 2007 u obilnín, zareagovali kazašskí farmári zvýšením osevných plôch. Celková osevná plocha v roku 2008 bola 20,0 mil. ha, obilniny sa pestovali na 16,2 mil. ha, v roku 2009 to bolo 21,4 mil. ha celkovo a 17,2 miliónov ha na obilniny a v roku 2010 zostala osevná plocha na 21,4 miliónoch ha a obilniny sa pestovali na 16,6 miliónoch ha. V oblasti poľnohospodárskej produkcie prevažuje rastlinná výroba nad živočíšnou, od roku 1999 až po rok 2009 sa rastlinná výroba podieľa 55-60% na celkovej tvorbe poľnohospodárskej produkcie. V roku 2009 to bolo 57 %, keď celkový objem poľnohospodárskej produkcie tvoril 11,1 mld. USD, z toho rastlinná výroba 6,4 mld. USD. V roku 2008 to bolo 9,3 mld. celkovo a 5,1 mld. USD z toho pripadlo na rastlinnú výrobu¹³. Údaje poukazujú na to, že prepád v poľnohospodárstve Kazachstanu bol veľmi podstatný a v súčasnosti zďaleka nedosahuje úroveň, ktorú malo pred dvadsiatimi rokmi.

Veľmi významným sektorom ukrajinského hospodárstva je hutníctvo. Produkcia železa a ocele na Ukrajine tvorila 7,4% svetovej produkcie (2007), zároveň bola tretím najväčším exportérom hutníckej produkcie.

Chemický priemysel je ďalším dôležitým odvetvím. Ukrajina je producentom hnojív (fosfáty, draslík a chlorid sodný sa používajú na výrobu hnojív), lakov, farieb, farmaceutických výrobkov, syntetického kaučuku a syntetických vlákien.

Ľahký priemysel bol veľmi rozvinutý na začiatku 90. rokov, avšak v tomto odvetví bol zaznamenaný razantný pokles najmä kvôli neschopnosti konkurovať lacným importom. Napríklad môžeme uviesť nasledovné odvetvia ľahkého priemyslu: obuvníctvo (10-násobný pokles výroby) a výroba tkanín (13-násobný pokles výroby)¹⁴.

Ukrajinské hospodárstvo patrí k energeticky najnáročnejším na svete, keď na výrobu jednotky HDP Ukrajina spotrebúva dvakrát až trikrát viac energie ako krajiny EÚ, a tým sa Ukrajina radí k najväčším spotrebiteľom elektrickej energie v Európe. V spotrebe primárnych energií hrá dominantnú rolu zemný plyn (viac ako 40 %), ktorého rozhodujúcu časť (80 %) krajina dováža z Ruska, monopolného dodávateľa Ukrajiny. Druhým najväčším zdrojom primárnej energie je uhlie, ktorého má krajina šieste najväčšie rezervy na svete (približne 25 %

¹³ Štatistický úrad Kazašskej republiky. (2011): Kazachstan v roku 2010. Štatistická ročenka.

¹⁴ RANETA, L. (2012): Ekonomika štátov SNŠ, s. 99.

podiel v primárnej spotrebe energie). Podiel uránu - cca 18 % a ropy cca 12 %, voda a ďalšie obnoviteľné zdroje sa na spotrebe primárnej energie podieľajú takmer z 5 %. Krajina je zo 60 % závislá od dovozu týchto zdrojov energie.

Ukrajina má strategický význam pre krajiny Európskej únie¹⁵, keď cez jej územie prúdi 80 % plynu dovážaného do krajín spoločenstva z Ruska. Väčšina ropy dovážanej do Česka, Slovenska a Maďarska prúdi aj cez Ukrajinu.

Čo sa týka nerastného bohatstva, Kazachstan je na šiestom mieste vo svete. Zo 110 prvkov Mendelejevovej tabuľky sa v Kazachstane vyskytuje 99 prvkov, z toho 70 je preskúmaných a 60 sa ťaží¹⁶.

Kazachstan je jedna z najbohatších krajín, čo sa týka zásob ropy, plynu, titánu, magnézia, olova, uránu, zlata a ďalších farebných kovov. Kazachstan je dôležitým producentom volfrámu, podľa zásob volfrámu je na prvom mieste vo svete, na druhom mieste podľa zásob chrómových a fosforových rúd, na štvrtom podľa zásob olova a molybdénu, na ôsmom podľa zásob železnej rudy. V Kazachstane je známych 14 ropných ložísk, z ktorých je preskúmaných iba 160 nálezísk ropy a plynu. Celkové zásoby ropy a plynu na severnom pobreží Kaspického mora sa pohybujú okolo 3-3,5 mld. ton ropy a 2-2,5 mld. m³ plynu. V dnešnom Kazachstane sa odhaduje existencia 300 nálezísk zlata, z ktorých je 173 už preskúmaných. V Kazachstane je takisto preskúmaných 100 uhoľných ložísk, najväčšími sú Ekibastuzské ložisko a Karagandinské ložisko¹⁷.

Podľa najoptimistickejších odhadov sa Kazachstan nachádza na 15. mieste vo svete, čo sa týka jeho priemyselných zásob ropy a plynu. Podľa posledných výskumov zásoby ropy predstavujú 2,9 miliónov ton (21 miliónov barelov), zásoby plynu 1,8 bilióna kubických metrov. Predbežný odhad podielu Kazachstanu na zásobách v Kaspickom mori - 13 miliónov ton alebo 100 miliónov barelov¹⁸.

Kazachstan je pri realizácii exportu ropy a plynu závislý od ruskej dopravnej infraštruktúry. V súčasnosti existujú dva operačné exportné ropovody: ropovod Atyrau-Samara, ktorý spája Kazachstan s ruskou exportnou sieťou a Tengiz - Novorossijsk, ropovod spájajúci Tengiz s ruským prístavom v Čiernom mori.

Objem ropného exportu sa zvýšil spustením ropovodu Baku - Tbilisi - Ceyhan (1730 ropovodných potrubí v objeme 50 miliónov ton). Ďalšie zvýšenie exportu sa očakáva tiež po završení stavby ropovodu Atasu - Alašankou (Kazachstan - Čína), ktorý bude mať dennú priepustnosť 20 miliónov ton¹⁹.

Plynovody v súčasnosti nepracujú na plný objem. Mnohé z plynovodov sa začínajú v ostatných centrálno-ázijských štátoch, vrátane Turkménska a Uzbekistanu, a tiahnu sa cez západný Kazachstan a teritórium Ruska.

Pre adekvátne porovnanie dvoch takých heterogénnych subjektov ako Ukrajina a Kazachstan je nutné nielen použiť makroekonomické ukazovatele, ktoré sú porovnateľné prostredníctvom spoločného menovateľa (prepočet na obyvateľa), ale podľa možnosti očistiť ich od vplyvu na Kazachstan takej významnej zložky ako sú prírodné zdroje (graf 5). Aj keď sú prírodné zdroje objektívne prítomné, skresľujú do istej miery obraz ekonomickej výkonnosti, pričom ju nedovoľujú posúdiť z hľadiska účinnosti toho-ktorého modelu riadenia. Je možné, že sa výhoda Kazachstanu, ktorá je tak jasne viditeľná pri porovnaní údajov HDP na obyvateľa, stratí? Je možné, že sa pri odstránení vplyvu renty z prírodných zdrojov ukáže, že Kazachstan je surovinová krajina?

¹⁵ GREŠŠ, M. - GREŠŠOVÁ, M. (2011): Vývoj integrácie Ukrajiny do EÚ a spolupráca so Slovenskom, s. 351.

¹⁶ RANETA, L. (2012): Ekonomika štátov SNŠ. Bratislava, s. 156.

¹⁷ Štatistický úrad Kazašskej republiky. (2011): Kazachstan v roku 2010. Štatistická ročenka.

¹⁸ Tamže.

¹⁹ Tamže.

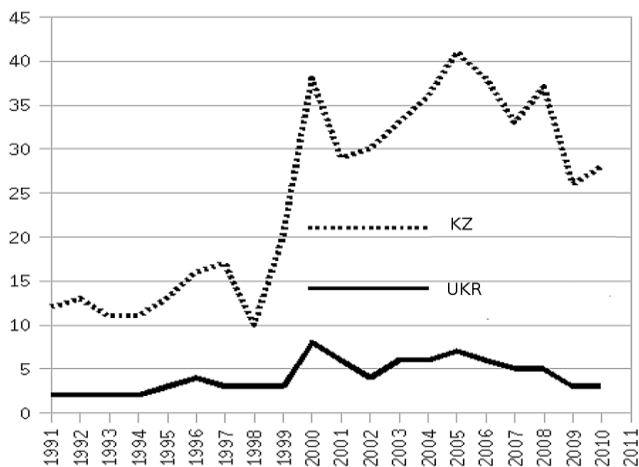
$$Q_{PC_{t_1-t_x}} = GDP_{PC_{t_1-t_x}} - GDP_{PC_{t_1-t_x}} \times \frac{NR_{t_1-t_x}}{100} \quad (1)$$

NR – renta z prírodných zdrojov v % z HDP,
 GDP_{PC} – HDP p. c.,
 Q_{PC} – HDP p. c. očistené od vplyvu renty z prírodných zdrojov,
 t₁-t_x – časové rozmedzie.

Pomocou údajov Svetovej banky o rente z prírodných zdrojov (Natural resource rent²⁰), ktorú sme odpočítali z údajov o HDP na obyvateľa na Ukrajine a v Kazachstane, aby sme získali adekvátnejšie údaje pre porovnanie výsledkov ekonomického vývoja. Získané údaje (Q_{PC}) sme znázornili na grafe 5. Interval t₁-t_x v našom prípade bol od roku 1992 až po rok 2010, čo bolo podmienené dostupnosťou dát.

Vplyv renty z prírodných zdrojov na ekonomiku Kazachstanu bol a zostáva oveľa vyšší (posledné desaťročie sa pohyboval od 30 až do 40% HDP) ako vplyv na ekonomiku Ukrajiny (približne 5% HDP). Prítom možno konštatovať, že aj po odpočítaní renty z prírodných zdrojov z údajov HDP, Kazachstan ukázal dynamickejší vývoj. V roku 2010 miera HDP na obyvateľa, po odpočítaní renty z prírodných zdrojov, dosahovala viac než dvojnásobne vyššiu úroveň ako Ukrajina (graf 5), a to napriek skutočnosti, že v roku 1992 Ukrajina vykazovala lepší výsledok.

Graf 4: Renta z prírodných zdrojov ako podiel na HDP²¹

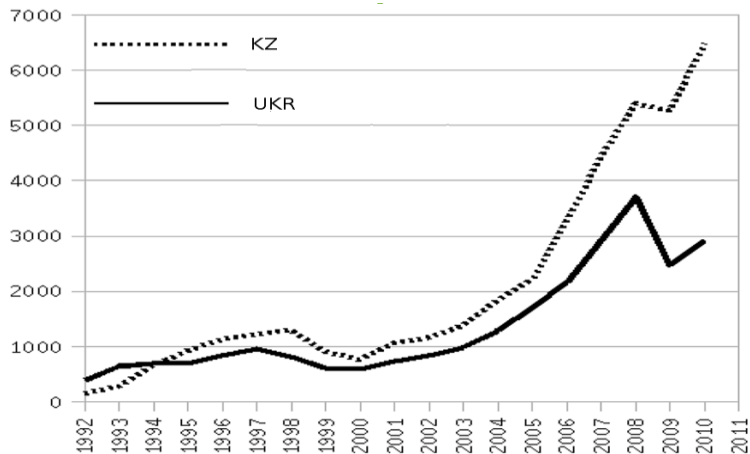
Prameň: SVETOVÁ BANKA. (2011): World Development Indicators. [online]. Washington, 2012. [cit. 15.7.2012]. Dostupné na internete: <<http://databank.worldbank.org/ddp/home.do>>.

²⁰ Definícia renty z prírodných zdrojov je daná Ricardom, D. v „Princípoch“, hl. 2. Zodpovedá dodatočným príjmom, nad „normálnou“ cenou práce a kapitálu, ktoré odmeňujú majiteľa vzácných a užitočných výrobných aktív.

²¹ Celkové renty z prírodných zdrojov sú súčtom rent z ropy, zemného plynu, uhlia (tvrdého a mäkkého), minerálnych zdrojov a lesných zdrojov.

Na základe vyššie uvedených faktorov možno tvrdiť, že z dlhodobého hľadiska bude potrebná reštrukturalizácia a modernizácia ekonomiky Ukrajiny ako aj Kazachstanu. Avšak tieto a ďalšie problémy, ako katastrofálny stav životného prostredia v niektorých oblastiach, alebo nedostatočne rozvinutá infraštruktúra, sú prekážkou v stabilnom ekonomickom rozvoji.

Graf 5: Vývoj HDP p. c. v Kazachstane a Ukrajine očistený od vplyvu renty z prírodných zdrojov

Prameň: vlastné spracovanie

Ďalšou z hlavných makroekonomických výziev pre všetky bývalé sovietske republiky je nadmerná sociálna stratifikácia podľa príjmov. Tento jav možno pozorovať aj na Ukrajine aj v Kazachstane²², a väčšinou je v súlade so samotnou štruktúrou ekonomiky. Takže podľa údajov OSN pomer príjmov najchudobnejších a najbohatších občanov Ukrajiny je v pomere 1:30²³ a má tendenciu k prehĺbeniu. Každý piaty Ukrajinec má príjem nižší ako 113 USD (911 UAH), čo predstavuje oficiálne mesačné náklady na bývanie. Priemerná ukrajinská rodina vydáva 52% z mesačného príjmu na potraviny, napríklad v Nemecku má tento ukazovateľ hodnotu 9,8%, v Moldavsku 41%, v Bielorusku 39% a v Ruskej federácii 29%²⁴. Napriek tomu, že 79% populácie Ukrajiny má prácu, žije v podmienkach pod hranicou chudoby. Stredná trieda tvorí iba 10-15 % populácie.

ZÁVER

Na záver možno konštatovať, že Ukrajina a Kazachstan disponujú do istej miery podobnými vonkajšími a vnútornými parametrami. V prípade Ukrajiny boli priemyselné, poľnohospodárske a vedecko-technické kapacity na začiatku 90. rokov oveľa vyššie ako v Kazachstane, zároveň bola úroveň HDP na obyvateľa v Kazachstane 4 krát nižšia ako úroveň HDP na obyvateľa na Ukrajine.

Prax ukazuje, že Kazachstan využil svoj potenciál účinnejšie, o čom svedčia nielen údaje absolútnych hodnôt HDP, podľa ktorých Kazachstan, ktorý má menej obyvateľov, predbehol v roku 2009 Ukrajinu. Treba tiež konštatovať, že Ukrajine sa nepodarilo realizovať väčšiu časť svojich možností v oblastiach poľnohospodárstva, priemyslu a vysokotechnologickej výroby. Mnohé príležitosti neboli realizované do istej miery aj v dôsledku konfliktu Ukrajiny a Ruska, ako aj v dôsledku narušenia výhodných kooperačných

²² ISAEV, T. (2011): Pervij raz – v srednij klass.

²³ MELNIČUK, V. (2011): Ukrajina medzi oligarchijou i lumpenom.

²⁴ Tamže.

a obchodných väzieb. Popritom Kazachstan bol schopný lepšie využiť svoj potenciál nielen politicky, ale aj ekonomicky. Dobré vzťahy s Ruskom sú pre Kazachstan veľmi dôležité, keďže exportná infraštruktúra prechádza cez územie Ruska a rozvoj exportu bohatých nerastných surovín Kazachstanu by fyzicky nebol možný bez využitia potrebnéj infraštruktúry bývalého ZSSR.

Pri porovnaní týchto dvoch štátov SNŠ sme zistili, že sa Kazachstanu podarilo rozvíjať intenzívnejšie. Na začiatku 90. rokov Kazachstan disponoval trikrát menším HDP p. c. než Ukrajina, čo sa za dvadsať rokov zmenilo tak, že v r. 2011 už Kazachstan disponoval trikrát väčším HDP na jedného obyvateľa. Musíme taktiež konštatovať, že vplyv prírodných zdrojov na kazašský HDP je veľmi podstatný (30-35 %). Pre analytické potreby sme odpočítali z údajov hrubého domáceho produktu na jedného obyvateľa vplyv renty z prírodných zdrojov v oboch prípadoch. Avšak aj v takom prípade Kazachstan vykazuje niekoľkonásobne lepšiu dynamiku vývoja. Zistené skutočnosti nám umožňujú jednoznačne tvrdiť, že Kazachstanu sa v priebehu posledného desaťročia podarilo oveľa lepšie využiť svoj potenciál. V prípade Ukrajiny, ktorá nedostatočne využila vlastný obrovský potenciál, je opak pravdou.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. GREŠŠ, M. – GREŠŠOVÁ, M. (2011). *Vývoj integrácie Ukrajiny do EÚ a spolupráca so Slovenskom*. In *Medzinárodné vzťahy 2011 : aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky* : zborník príspevkov z 12. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2011. ISBN 978-80-225-3357-7, s. 351-359.
2. ISAEV, T. (2011). *Pervij raz - v srednij klass*. [online.] Astana: Zakon.kz, 2011. [cit. 15.7.2012.] Dostupné na internete:<<http://www.zakon.kz/4451365-snizit-imushhestvennoe-rassloenie-i.html>>.
3. LIPKOVÁ, L. a kol. (2011). *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava 2011: Vydavateľstvo Sprint dva. ISBN 978-80-89393-37-4.
4. MEDZINÁRODNÝ MENOVÝ FOND. (2011). *World Economic Outlook Database*. [online.] Medzinárodný menový fond, 2011. [cit. 15.7.2012.] Dostupné na internete: <www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=28>.
5. MELNIČUK, V. (2011). *Ukrajina medzi oligarchijou i lumpenom*. [online]. Kiev: Rosbalt, 2011. [cit. 15.7.2012.] Dostupné na internete: <[911www.rosbalt.ru/ukraina/2011/09/20/891890.html](http://www.rosbalt.ru/ukraina/2011/09/20/891890.html)>.
6. PROFIT. (2011). *Bohatství vyrostlé uprostřed stepi*. [online]. PROFIT, 2011. [cit. 15.7.2012.] Dostupné na internete:<<http://www.ceskyexport.cz/rubrika/czech-trade.aspx>>.
7. PUTIN, V. (2010). *Plädoyer für Wirtschaftsgemeinschaft Von Lissabon bis Wladiwostok*. [online]. Munich: Sueddeutsche, 2010. [cit. 15.7.2012.] Dostupné na internete:<http://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/putin-plaedoyer-fuer-wirtschaftsgemeinschaft-von-lissabon_bis-wladiwostok-1.1027908>.
8. RANETA, L. (2012). *Ekonomika štátov SNŠ*. Bratislava 2012: EKONOM. ISBN 978-80-225-3434-5.
9. SVETOVÁ BANKA. (2011). *World Development Indicators*. [online]. Washington, 2012. [cit. 15.7.2012]. Dostupné na internete: <<http://databank.worldbank.org/ddp/home.do>>.
10. ŠAKARIANTS, S. (2005). *Dezintegracija SNG i novije realiji GUAM*. [online]. REGNUM, 2005. [cit. 15.7.2012]. Dostupné na internete: <www.regnum.ru/news/428690.html>.
11. ŠTATISTICKÝ ÚRAD KAZAŠSKEJ REPUBLIKY. (2011). *Kazachstan v roku 2010. Štatistická ročenka* [online.]. Astana: Štatistický úrad Kazašskej republiky, 2011. [Cit. 15.7.2012.] Dostupné na internete: <www.stat.gov.kz>.

12. ŠTATISTICKÝ ÚRAD UKRAJINY. (2011). *Údaje o priemernej mesačnej mzde*. [online.] Kiev: Ukrstat, 2011. [cit. 15.7.2012.] Dostupné na internete: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/gdn/reg_zp_m/reg_zpml1_u.htm>.
13. ŠTATISTICKÝ ÚRAD UKRAJINY. (2010). *Štatistická ročenka Ukrajiny*. [online.] Kiev: Ukrstat, 2011. [cit. 15.7.2012.] Dostupné na internete: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/gdn/reg_zp_m/reg_zpml1_u.htm>.
14. TIMOFEEV, L. (2011). *Prostranstvo na trojich*. [online]. 2011. [Citované 15.7.2012.] Dostupné na internete: <<http://soyuz.by/ru/?guid=96547>>.

KONTAKT

Ing. Leonid Raneta, PhD.
Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/B
85235 Bratislava
E-mail: raneta@euba.sk

Mgr. Aisulu Kozhabayeva
Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/B
85235 Bratislava
E-mail: aisulu.kozh@gmail.com